

Ölümünün Birinci Yılında PROF. DR. HAYRİYE MEMOĞLU SÜLEYMANOĞLU YENİSOY

Nail TAN*

Bulgaristan Türklerinden Türklük bilimci, emekli Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hayriye Memoğlu Süleymanoğlu Yeniso'y'u yaklaşık bir yıl önce ikamet ettiği Ankara'da 24 Mart 2018 Cumartesi günü kaybetmiştik. Cenazesi, Bursa Kestel'e götürülerek 25 Mart 2018 Pazar günü Hacı Çınar Camisi'nde kılınan öğle ve cenaze namazlarının ardından Kestel Mezarlığı'ndaki aile kabristanında toprağa verilmişti. Bulgaristan Türklerinin 1989 büyük Türkiye göçü sırasında Kestel'e yerleşen Süleymanoğlu ailesi, ülkemizde Yeniso soyadını almıştı. Ölümünün birinci yılında onu, Türk ve Bulgar dillerine hizmetleri ve Türklük bilimine, Balkan bilimine yaptığı katkıları belirterek saygıyla anmak istiyoruz.

Ansiklopedilere ve kızı Dr. Nergis Yeniso'y'un gönderdiği yazı ve belgelere göre; rahmetli Yeniso,

Geliş Tarihi: 12.02.2019

Kabul Tarihi: 01.03.2019

Yazının künyesi:

Tan, N. (2019), "Ölümünün Birinci Yılında Prof. Dr. Hayriye Memoğlu Süleymanoğlu Yeniso". *Türk Dünyası*, 47, 277-283.

DOI Numarası/DOI Number: 10.24155/tdk.2019.109

* KTB E. HAGEM Genel Müdürü, halk bilimci, naitantdk@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7267-1418

10 Mart 1934 tarihinde Bulgaristan Filibe/Plovdiv yakınlarındaki Kriçim/Kırçma kasabasında doğdu. Babası Mehmet Memoğlu, annesi ise Rabia Hanım'dır. Babası Mehmet Memoğlu, uzun yıllar Kriçim Türk Okulunda encümen başkanlığı yapmış bir devlet görevlisidir.

Kriçim İptidaîsi ve Rüştîyesinden sonra kasabanın Bulgar Kız Lisesinde okuyup (1948-1952) mezun oldu. Sofya Üniversitesi Filoloji Fakültesinde 10 Ekim 1952 tarihinde Türk Filolojisi/Türkoloji Bölümünün öğretime açılması üzerine, bu bölümde yükseköğretime başladı. 1956 yılında bölümü başarıyla bitirdi. İlk mezunlarından. Üniversitede öğrenciyken Prof. Dr. A. A. Kononov, Prof. Dr. A. Tietze, Prof. Dr. E. Trijarski, Prof. Dr. W. Zajaczkowski, Prof. Dr. A. Caferoğlu, Prof. S. E. Siyavuşgil, Prof. Dr. G. Németh, Prof. Dr. M. Şiraliyev, Prof. M. Mirzazade, G. Hazai, Gılib Gılibov ve Orhan Şaik Gökyay gibi tanınmış Türklük bilimcilerle tanışıp bilgisini artırma şansını iyi kullandı. Sonraları Bulgaristan'ın tanınmış Türklük bilimcilerinden biri olacak Rıza Mollov bölüm asistanıydı. Yine üniversite yıllarında, bölümde kurulan öğrenci derneğinin başkanlığını yaptı. İlk önemli makaleleri "Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf Romanı" ve "Mihail Şolohov ve Eserleri" başlıklarıyla öğrenciyken *Yeni Işık* gazetesinde yayımlandı.

Üniversiteyi yüksek başarıyla bitiren Hayriye Memoğlu, mecburi hizmeti dolayısıyla devletçe atandığı Kırcaali Türk Öğretmen Okulunda/Türk Pedagoji Mektebi üç ders yılı Türkçe, Türk dili ve edebiyatı öğretmenliği yaptı (1956-1959). Bu görevi sırasında bazı öğrencileriyle Kırcaali'nin Türk köylerinde halk kültürü ürünlerinin derlenmesini sağladı. Mecburi hizmeti üç yıldır. Eski Zağra'da yeni açılan Öğretmen Uzmanlık Enstitüsünde Türk Okulları Kürsü Başkanlığına atandı (1959). Beş yıl süren bu görevi sırasında Bulgaristan'da Türkçe eğitimin seviyesini yükseltmek amacıyla Türk okullarındaki öğretmenlerle yakın ilişkide bulundu, kurslar düzenledi. Bilimsel, metodik makale yayımlarını sürdürdü. Halk kültürü derlemelerini ihmal etmedi. Bulgar Bilimler Akademisinin Kuzeydoğu Bulgaristan'da yaşayan Gagavuzların dili ve kültürüyle ilgili derleme gezilerinde görev aldı.

Eski Zağra'da görev yaparken 1961 yılında Sofya Üniversitesi Slav Dilleri Fakültesi Bulgar Dili ve Edebiyatı Bölümünde ikinci yükseköğrenime başlayıp 1967 yılında mezun oldu. Böylece hem Türkçe hem de Bulgarca alanlarında uzmanlaştı.

Mezun olduğu Sofya Üniversitesi Türkoloji Bölümünün açtığı sınavı kazanarak bölüme öğretim görevlisi, başasistan atandı (1964). Yaklaşık 22 yıl bu bölümde Türk dili, Türk dili ses bilgisi ve leksikoloji derslerini okut-

tu (1964-1985). Bu görevinin yanı sıra Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde ağız ve halk kültürü derlemeleri yaptı.

1970 yılında Üniversitesince Bakü'ye gönderildi. Türkoloji Bölümünde öğrenciyken Azerbaycanlı iki misafir öğretim üyesinden (Prof. Dr. M. Şiraliyev ve Prof. M. Mirzazade) ders almıştı (1953-1954). Onların da desteğiyle Bakü Devlet Üniversitesinde Türk dili ses bilgisi, leksikoloji dallarında yüksek lisans eğitimini tamamladı. Azerbaycan Devlet Diller Enstitüsünün fonetik laboratuvarında deney yapma imkânını buldu.

Sofya'ya dönüşünde, Üniversite Türkoloji Bölümünde birçok öğrenciye başasistan, kıdemli öğretim görevlisi unvanlarıyla tez danışmanlığı yaptı. 1985 yılında Bulgar Bilimler Akademisi Balkan Araştırmaları Enstitüsünde Balkan Halklarının Etnik-Lengüistik ve Etnik Kültürel Problemleri Bölümüne atandı. 1981-1989 yılları arasında Bulgaristan Türklerini “Zorla Bulgarlaştırma

Sofya Ü Filoloji Fak. Türk Filolojisi Bölümü mezunu dört kız öğrenci (H. Memoğlu arka sıra solda)

Dönemi” yaşanmaktaydı. Hayriye Hanım, Türkçenin en etkili ve saygın isimlerinden biriydi. Evi daha Sofya Üniversitesinde görevli iken defalarca basıldı. Zengin kitaplığı, halk kültürü derlemeleri, kitap müsveddeleri alıp götürüldü. Üniversite basımevinde yeni basılmış olan *Bulgarca-Türkçe Tematik Sözlük*'ü ve baskıdaki *Türkçe Bulgarca Sözlük*'ün yakılması için Rektörlükçe bir komisyon kuruldu (1981). Üyeler karşı çıkınca sözlük depoda kilit altına alındı. *Bulgarca Türkçe Tematik Sözlük* ancak 13 yıl sonra 1993'te yeni rektörün emriyle depodan çıkarılıp dağıtıldı. Yine bu dönemde, Hayriye Süleymanoğlu beş yıl Sofya Elektrokara Fabrikasında temizlikçi, işçi olarak çalıştırıldı ve 1985'te Bulgar Bilimler Akademisine atandı. Akademinin 1987'de ona layık gördüğü doçent unvanı da onaylanmadı. Ancak, totaliter rejim son bulduktan sonra 1989'da unvanına kavuşabildi.

Bulgarların “Büyük Gezi” olarak adlandırdıkları, Bulgaristan Türklerinin büyük göçü sırasında (1989) Hayriye Süleymanoğlu, eşi ekonomist Mehmet Süleymanoğlu, oğlu ve kızı ile Türkiye'ye göç etti. Önce Bursa Kestel'e yerleştiler. Aile Yenisoym soyadını aldı. Daha sonra öğrenim durumlarına, mesleklerine bakılarak kendilerine devletimizce iş sağlandı. Bu çerçevede Doç. Hayriye Süleymanoğlu Yenisoym Ankara Üniversitesi

DTCF öğretim üyeliğine atandı (1991). Fakültede Bulgar Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalını kurarak Bulgarca, Bulgar yazı dili tarihi, çağdaş Bulgar dili, leksikoloji, diyalektoloji dersleri verdi. Yüksek lisans ve doktora öğrencilerine danışmanlık yaptı. Ders kitapları hazırlayıp yayımladı.

DTCF’de öğretim üyesiiken Prof. Dr. A. Ahundov’un danışmanlığında Azerbaycan Millî Bilimler Akademisi Dilcilik Enstitüsünde başlattığı “Tarihî Süreç İçerisinde Türk Dilleriyle (Lehçeleriyle) Slav Dilleri Arasındaki Etkileşim” konulu doktora tezini başarıyla savunarak Dr. unvanını aldı (1996). Doktora tezi 1998 yılında TDK tarafından yayımlandı.

1998 yılında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesine Doç. Dr. unvanıyla ataması yapıldı. Türk Dili ve Edebiyatı, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümlerinde ders verdi. 2003 yılında profesörlüğe terfi etti ve ertesi yıl emekliye ayrıldı.

Türkiye Üniversiteleri dışında Oslo, Bakü Devlet ve KKTC Doğu Akdeniz Üniversitelerinde konferans ve dersler verdi. Sofya Yüksek İslam Enstitüsü ile Avusturya Türk Federasyonunun Viyana’da, Hollanda Türk Federasyonunun ise Amsterdam’da düzenlediği yaz okullarında öğretim üyesi olarak görev aldı.

Çok sayıda millî ve milletlerarası kongre, sempozyum/bilgi şölenine katılıp bildiri sundu. Bu çerçevede, TDK’nin 1992, 1996, 2004 ve 2008 yıllarında düzenlediği Türk Dili Kurultaylarına ve Bursa Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü iş birliğiyle 1998’de gerçekleştirdiği “Başlangıcından Bu Yana Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitim ve Basın Hayatı Bilgi Şöleni”ne katıldı.

Bulgaristan Türkleriyle ilgisini Türkiye’de de sürdürdü. Bulgaristan’da Türk çocuklarının Türkçe dersi almalarına 25-30 yıl sonra izin verilmesi üzerine ilk Türkçe ders kitaplarını eşi Mehmet Süleymanoğlu ile birlikte hazırlayıp yayımladı (1990). Kızı Nergis (d.1962), Bulgar okullarında hiç Türkçe dersi görmeden öğretimini tamamlamıştı. Bu acıyı iyi biliyordu. Söz konusu ders kitaplarının genişletilmiş ikinci baskısı 1997 yılında T.C. MEB’ce yapılarak hediye olarak Bulgaristan Eğitim Bakanlığına gönderilmişti. MEB ayrıca 2007 yılında rahmetlinin *Türkçe Bulgarca Sözlük*’ünü de yayımlamıştı.

Aldığı ödüller içinde *Süvari* dergisinin (1994) ve Türk Dünyası Yazarlar ve Sanatçılar Vakfının/TÜRKSAY (2006) Türk Dünyasına Hizmet Ödülleri ile 2002 yılında Prof. Dr. Alf Grannes ve Prof. Dr. Kjetil R. Hauge ile birlikte hazırlayıp Oslo’da yayımladığı *Bulgarcada Türkçe Kelimeler Sözlüğü* dolayısıyla verilen ABD The American Association of Teachers of Slavic and East European Languages Birincilik Ödülü en önemlileridir.

Türkiye'ye geldikten sonra makaleleri *Türk Dili, Türk Dünyası, Bilig, Diyanet, Bulgaristan Türklerinin Sesi, Balkanlarda Türk Kültürü* ve *Süvari* gibi dergilerde yayımlanmıştır.

Türkçeden Bulgarcaya, Bulgarcadan Türkçeye kitap çevirileri de bulunan rahmetli bilim insanı eski Türk anıtlarıyla ilgili Rusça eserleri de Türkçeye kazandırmıştır.

Kendi tespitine göre kitap ve makale olarak 250 kadar yayına imzasını attı. Başlıca eserleri tür ve ilk baskı yıllarına göre şöyle sıralanabilir:

Araştırma, İnceleme: *Ailede Çocukların Terbiyesine Dair* (H. Mahmudov'la, Sofya 1966), *Türk Dili Ses*

H. Memoğlu Kırcaali Türk Öğretmen Okulu
3/B sınıfında derste (1957-1958).

Bilgisi/Fonetika na Turskiya Ezik (Sofya 1976), *Bulgar Türkleri Çocuklarının Eğitim Öğretimi/Obuçenie na Detsa na Bulgarski Turtsi* (A. Vasileva, S. Makedonska ile, Sofya 1977), *Bulgar Dili Grameri* (Ankara 1991), *Çağdaş Bulgar Dili/Fonetik, Sözcük Yapımı, Morfoloji, Sentaks* (Ankara 1992), *Sistoyanie na Frazelogizmite ot Turski Proizhod v Sivremenniya Bulgarski Ezik/Bulgarcada Türkçe Deyimlerin Durumu* (Ankara 1993), *Tarih Boyunca Slav Türk İlişkileri: Türkçede ve Öteki Türk Lehçelerinde Slav Leksik Unsurları* (Ankara 1998), *Edebiyatımızda Balkan Türklerinin Göç Kaderi* (Ankara 2005), *Edebiyatımızda Balkan Acıları* (Bursa 2007), *Bulgaristan Türklerinin Türkçe Eğitimi Davası: 1877-2007* (Bursa 2007), *Çağdaş Bulgarca* (N. Süleymanoğlu, E. Süleymanoğlu ile, Ankara 2007), *İkinci Dünya Savaşı'ndan Bu Yana Bulgaristan Türklerinin Türkçe Eğitimi* (Edirne 2011).

Derleme/Antoloji: *Rodop Mânileri* (E. Boyev'le, Sofya 1962), *Rodop Türk Halk Masalları* (E. Boyev'le, Sofya 1963), *Rodop Türküleri* (E. Boyev'le, Sofya 1966), *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi/Bulgaristan Türk Edebiyatı*, C. 8 (Ankara 1997).

Sözlük: *Bulgarsko-Turski Tematiçen Reçnik I-II/Bulgarca-Türkçe Tematik Sözlük I-II* (Sofya 1980-81), *A Dictionary of Turkisms in Bulgarian/Bulgarcadaki Türkçe Kelimeler Sözlüğü* (A. Grannes, K. R. Hauge ile, Oslo 2002), *Türkçenin Ters Sıklık Sözlüğü* (Ankara 2006), *Türkçe Bulgar-*

ca Sözlük (Ankara 2007), *Türkçenin Sıklık Sözlüğü: Edebî Eserlerde Sık Kullanılan Sözcükler* (Ankara 2014).

Ders Kitabı: *Uygulamalı Türk Dili Dersleri-Ses Bilgisi ve Şekil Bilgisi* (H. Mahmudov, M. Beytullov ile, Şumnu 1971), *Turski Ezik. Tekstove Čast I/Türk Dili Metinler: I. Bölüm* (H. Mahmudov, Kr. Hacılova, V. Samarcieva, M. Memedov ile, Sofya 1974), *Bölüm II* (Sofya 1974), *Bölüm III* (Sofya 1974), *Obuçeniç na Detsa ot Nebilgarski Proizhod v Detskata Gradina/6 Yaş Grubundaki Bulgar Kökenli Olmayan Çocukların Anaokulunda Eğitim Öğretim* (M. Yanakiev, T. Vladimirova, S. Makedonska, A. Vasilieva ile), *1. Kitap* (Sofya 1975), *2. Kitap* (Sofya 1975), *Uçebnik po Turski Ezik/Türk Dilinden* (H. Mahmudov, I. Beyrullov, V. Samarcieva ile, Sofya 1979), *Ana Okulu Öğretmenlerine Türkçeden Kılavuz Kitap* (G. Rüstemova, Y. İbrahimova ile Sofya 1990), *Özlenen Alfabe* (Mehmet Süleymanoğlu ile Sofya 1990), *Türkçe 2 Okuma Kitabı* (M. Süleymanoğlu ile, Sofya 1990), *Türkçe 3 Okuma Kitabı* (M. Süleymanoğlu ile, Sofya 1990), *Türkçe 4 Okuma Kitabı* (M. Süleymanoğlu ile, Sofya 1990), *Türkçe 5 Okuma Kitabı* (M. Süleymanoğlu ile, Sofya 1990), *Türkçe 6 Okuma Kitabı* (M. Süleymanoğlu ile, Sofya 1990), *Türkçe 7 Okuma Kitabı* (M. Süleymanoğlu ile, Sofya 1990), *Türkçe 8 Okuma Kitabı* (M. Süleymanoğlu ile, Sofya 1990), *Öğretmenlerimize, Ana ve Babalarımıza İlk Türkçe Kitap* (M. Süleymanoğlu ile, Sofya 1990), *Anaokulu, İlkokul, Ortaokul ve Liselerde Türkçe Öğretim Programı* (Sofya 1990), *Türkçe 2/Bulgaristan Türklerinin Çocuklarına Ait Türkçe Okuma Kitabı* (Ankara 1997), *Modern Bulgar Dili* (E. Süleymanoğlu ile, Ankara 2014).

Nazım Hikmet ve Bulgaristan Halk Cumhuriyeti adlı kitabını 2016 yılında bir yayınevine teslim ettiyse de bu eser henüz yayımlanmamıştır.

Bulgaristan Şumnu'da 2012 yılında meslektaşları ve öğrencilerince *Turkoloji İzsledvaniya/Türkoloji Araştırmaları* adlı bir kitap Hayriye Süleymanoğlu'na armağan olarak hazırlanıp yayımlandı. Yayımanın başında geniş hayat hikâyesi ve bibliyografyası (1991-2012) bulunmaktadır.

Rusça ve Bulgarca biliyordu.

Bulgaristan'da ekonomist olarak görev yapıp emekliye ayrılan Mehmet Yenisoğlu'la evliliğinden oğlu biyolog Erhan Yenisoğlu 2017 yılında vefat etmiştir. Kızı Dr. Nergis Yenisoğlu Ankara'da yaşamaktadır.

Prof. Dr. Hayriye Yenisoğlu'un Bulgaristan'da Türkçenin yaşatılması konusunda yaptığı hizmetler, katlandığı çileler hiçbir zaman unutulmayacaktır. Ölümünün birinci yıl dönümünde onu saygıyla anarken yazımızı şair kızı Dr. Nergis Yenisoğlu'un annesi için yazdığı bir şiirle bitirmek istiyoruz:

*Seviyorum çocuk gibi trenleri
Hep geçmişe götürüyorlar beni.
Oysa makinist koltuğunda
Oturuyor kaptan gibi zaman.
Çekiyor vagonları ileri ileri,
Tutuyor ellerimi
Kimsesiz çocuklar gibi
Akrep ve yelkovan.
Geçerken dağlardan, ovalardan
Örter rüyalar üzerime üzerime
Yeşilden bir yorgan.
Sormuyor raylar gideceğim yeri
Biliyorlar son durakta ineceğimi,
Orada daima annemin
Beni bekleyeceğini...*

